

הימורים בלתי מוסדרים בישראל: ניתוח אתנו-סוציו-קרימינולוגי; דפוסי הימורים, מוטיבציות והתנהגויות סיכון של מהמרים בהימורים בלתי חוקיים לעומת מהמרים בהימורים חוקיים; מיפוי, ניטור וסקירת הארגונים העוסקים בנושא

Unregulated gambling in Israel: Socio-criminological analysis; Patterns, motivations, and risk behaviors of gamblers in illegal vs. legal gambling; Mapping, monitoring, and reviewing the organizations dealing with the topic

שם החוקרת:

ד"ר חגית בוני-נח, מרצה בכירה החוג לקרימינולוגיה, אוניברסיטת אריאל

תאריך הגשה: 31/10/2021

לציטוט:

בוני-נח, ח. (2021). הימורים בלתי מוסדרים בישראל: ניתוח אתגרו-סוציו-קרימינולוגי; דפוסי הימורים, מוטיבציות והתנהגויות סיכון של מהמרים בהימורים בלתי חוקיים לעומת מהמרים חוקיים; מיפוי, ניטור וסקירת הארגונים העוסקים בנושא. החוג לקרימינולוגיה אוניברסיטת אריאל.

מימון המחקר:

מחקר אקדמי זה קיבל מימון של מפעל הפיס, כחלק מהתמיכה של מפעל הפיס במחקרים אקדמיים ומקצועיים בלתי תלויים בנושאי ההימורים בישראל.

תקציר מנהלים/ות

רקע

בישראל, מעט מאוד ידוע מבחינה מחקרית אודות נושא ההימורים הבלתי מוסדרים (להלן: בלתי חוקיים), למרות חשיבותו הרבה מבחינה חברתית, ערכית, בריאותית, חוקית וכלכלית.

מטרות המחקר: 1) להבין, להכיר ולחשוף את ההיבטים והמאפיינים התרבותיים-סוציולוגיים-קרימינולוגיים של עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל; 2) לבחון את המאפיינים, דפוסי ההימורים, עמדות, מוטיבציות להימורים ודפוסי שימוש בחומרים פסיכואקטיביים של אנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים; 3) להשוות בין אנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים לאנשים המהמרים בהימורים חוקיים בהקשר למאפיינים סוציו-דמוגרפיים, דפוסי הימורים, עמדות, מוטיבציות להימורים ודפוסי שימוש בחומרים פסיכואקטיביים; 4) למפות את הפעילות והמענים של ארגונים וקובעי המדיניות בהקשר לנושא ההימורים הבלתי חוקיים; ו-5) להציג המלצות בהקשר למדיניות בנושא ההימורים הבלתי חוקיים בישראל.

שיטת המחקר: שיטת המחקר שילבה שיטות איכותניות וכמותנית (Mixed method). שילוב זה איפשר הבנה רחבה יותר וקבלת תמונה מלאה ושלמה יחסית של עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל.

המחקר הכמותני: אפיוני האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים והשוואה בינם לבין המהמרים רק בהימורים חוקיים

מטרות המחקר הכמותני

1) לבחון את המאפיינים של אנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים, כולל דפוסי הימורים והתנהגות הימורית בעייתית, עמדות כלפי הימורים בלתי חוקיים וכלפי לגליזציה של קזינו ופוקר בישראל, מוטיבציות להימורים, דפוסי שימוש בחומרים פסיכואקטיביים ומאפיינים סוציו-דמוגרפיים;

2) לערוך השוואה בין אנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים ובין אנשים המהמרים רק בהימורים חוקיים, בכל משתני המחקר: דפוסי הימורים והתנהגות הימורית בעייתית, עמדות, מוטיבציות, דפוסי שימוש בחומרים פסיכואקטיביים ומאפיינים סוציו-דמוגרפיים;

3) לערוך השוואה בין אנשים המהמרים רק בפוקר בלתי חוקי ובין אנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים אחרים בהקשר למשתני המחקר;

4) לבחון את ההבדלים המגדריים בהקשר למשתני המחקר.

שיטת המחקר

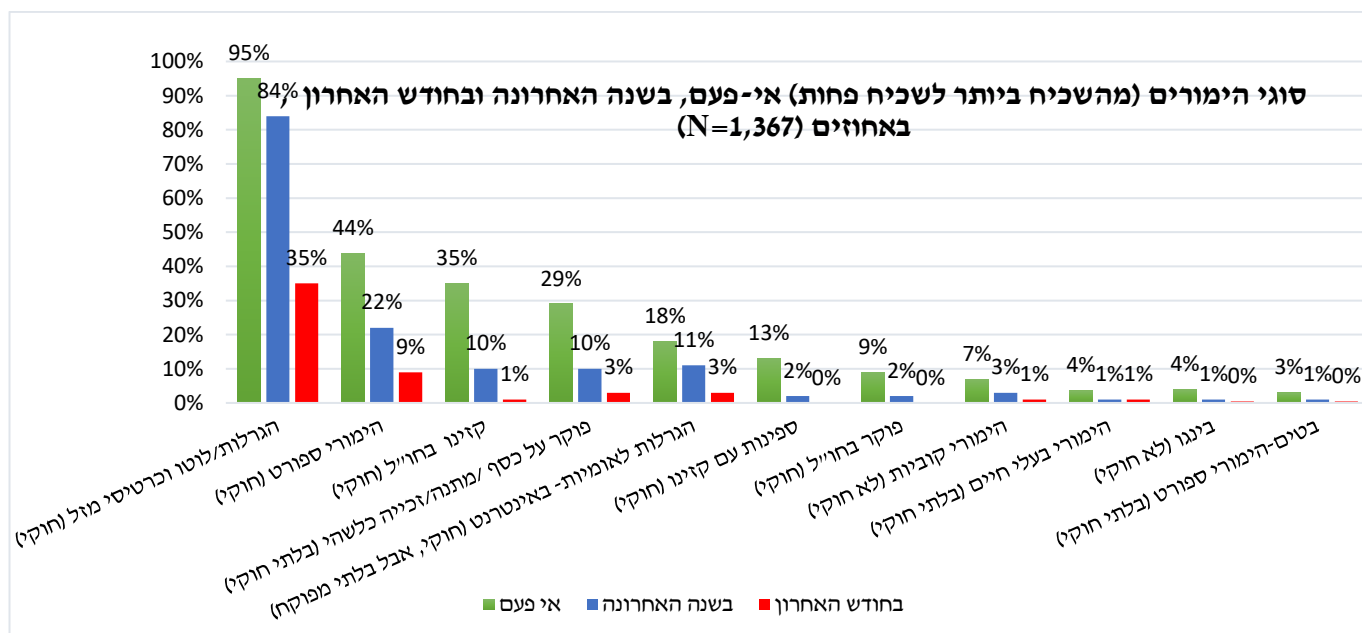
אוכלוסיית המחקר - כללה 1,367 אנשים שדיווחו כי הימרו לפחות בסוג הימור אחד אי פעם. כשליש מהם (34%) דיווחו כי הם הימרו לפחות בסוג הימור אחד שאינו חוקי. מתוך כלל אוכלוסיית המחקר, 1,251 אנשים דיווחו כי הימרו בשנה האחרונה, ו-12% מהם דיווחו כי הימרו בהימורים בלתי חוקיים.

כלי המחקר - שאלון המחקר הסופי איגד שישה שאלונים אשר בחנו את משתני המחקר: שאלון לבחינת דפוסי הימורים (כולל: סוג ההימור, חוקיותו, זירת ההימורים ותדירות ההימורים); שאלון לבדיקת חומרת ההתנהגות ההימורית; שאלון לבחינת עמדות כלפי הימורים בלתי חוקיים; שאלון הבוחן מוטבציות להימורים; שאלון לבחינת דפוסי שימוש בחומרים פסיכואקטיביים ושאלון לבחינת המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים.

ממצאים

דפוסי הימורים

- **כשליש (34%) מהאנשים המהמרים דיווחו על הימורים בלתי חוקיים אי פעם.** מתוכם 59% דיווחו כי שיחקו רק בפקר ו-41% דיווחו על הימורים בלתי חוקיים אחרים (כמו: 'בטיס', בינגו, קוביות והימורים על בעלי חיים).
- **כשמינית (12%) מהאנשים המהמרים דיווחו על הימורים בלתי חוקיים בשנה האחרונה.** מתוכם 61.5% דיווחו כי שיחקו רק בפקר ו-38.5% דיווחו כי הימרו בהימורים בלתי חוקיים אחרים.
- **ההימורים החוקיים הינם ההימורים הנפוצים ביותר בקרב כלל האנשים המהמרים.** 95% הימרו בהגרלות מזל/לוטו וכרטיסי מזל אי פעם, 44% הימרו בהימורי ספורט ספורט חוקיים אי פעם ו-35% הימרו בקוביות (בלתי חוקיים) בשנה האחרונה.

- הפוקר הינו סוג ההימור הבלתי חוקי הנפוץ ביותר בישראל (29% מהאנשים המהמרים שיחקו פוקר [על כסף/מתנה/זכייה כלשהי] אי פעם, ו-10% מהם שיחקו פוקר בשנה האחרונה).

- יותר משליש (37%) מכלל האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים דיווחו על הימורים באינטרנט אי פעם (מתוכם 55% הימרו בפוקר בלבד), וכשליש 32% בשנה האחרונה (מתוכם 79% הימרו בפוקר בלבד).

- 40% מהאנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים באינטרנט דיווחו כי הם מהמרים יותר מאז התפרצות נגיף הקורונה.

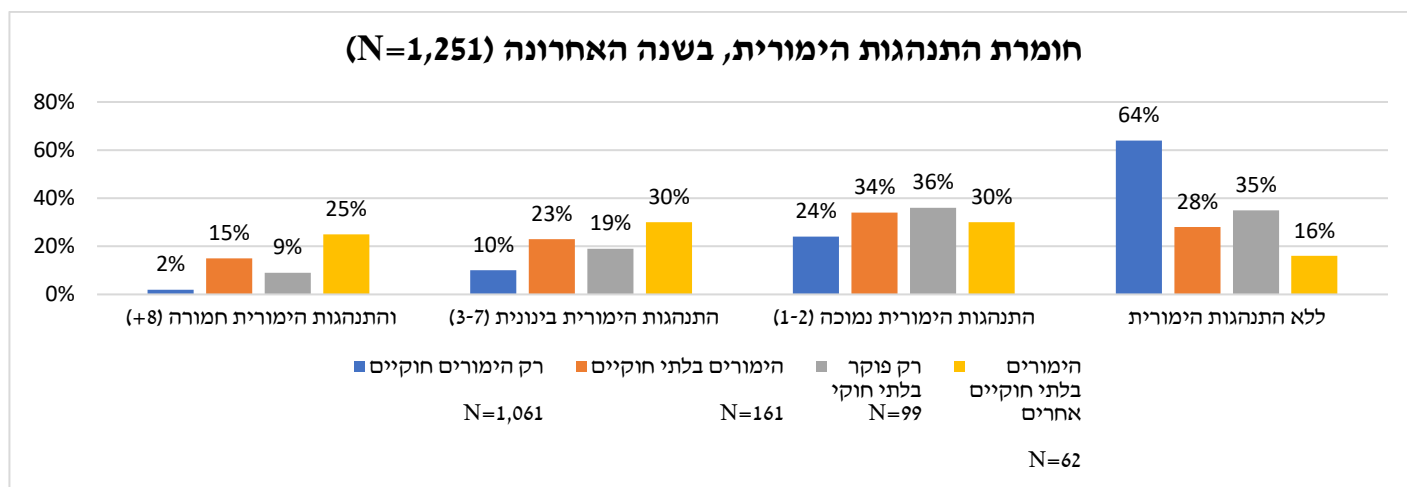
- 7% מבין המהמרים באינטרנט דיווחו כי הם השתתפו בהימורים דרך הרשת האפלה (הדרקנט).

- האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים, מהמרים בשכיחות גבוהה הרבה יותר ובאופן מובהק ברוב סוגי ההימורים החוקיים מאשר אנשים המהמרים רק בהימורים חוקיים (למעט ההימורים בהגרלות מזל/לוטו וכרטיסי מזל).

- גברים הימרו יותר ובאופן מובהק מאשר נשים בחלק מסוגי ההימורים הבלתי חוקיים וכן בחלק מההימורים החוקיים, אי פעם ובשנה האחרונה.

חומרת ההתנהגות ההימורית

חומרת ההתנהגות ההימורית נבחנה ב-9 היגדים של שאלון ה-Problem Gambling Severity Index-PGSI, שאלון המיועד לבחון את חומרת ההתנהגות ההימורית בשנה האחרונה. חומרת ההימורים נמדדה כך: 0- אין התנהגות הימורית; 1-2 סיכון נמוך /התנהגות הימורית מעטה; 3-7 סיכון בינוני/ התנהגות הימורית בינונית; ו-8+ מהמרים בעייתיים/התנהגות הימורית חמורה.

- בקרב האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים קיימת חומרת הימורים גבוהה הרבה יותר ובאופן מובהק מאשר בקרב אנשים המהמרים רק בהימורים חוקיים.

- חומרת הימורים גבוהה הרבה יותר ובאופן מובהק התגלתה בקרב אנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים אחרים לעומת אלו המהמרים רק בפוקר בלתי חוקי.

- מאפייני האנשים שהינם בסיכון להתנהגות הימורית בעייתית וחמורה הינה: גברים, צעירים יחסית (עד גיל 41), רווקים, אנשים בעלי רמת הכנסה מתחת לממוצע, ואלו המהמרים באינטרנט.

"הימור מועדף אחד" או "מולטי-הימורים"

ממצאי המחקר מראים כי לחלק מהאנשים המהמרים קיים הימור מועדף אחד בו הם מהמרים כל הזמן, ואילו אחרים משלבים ומהמרים במספר סוגי הימורים שונים, ובזירות שונות (פיזיות-בארץ/בחו"ל או מקוונות). במחקר הנוכחי מופו 26 אפשרויות/ואריאציות (הַגְנוֹן) של הימורים בהתאם לסוגי משפחות ההימורים וזירות ההימורים המגוונות.

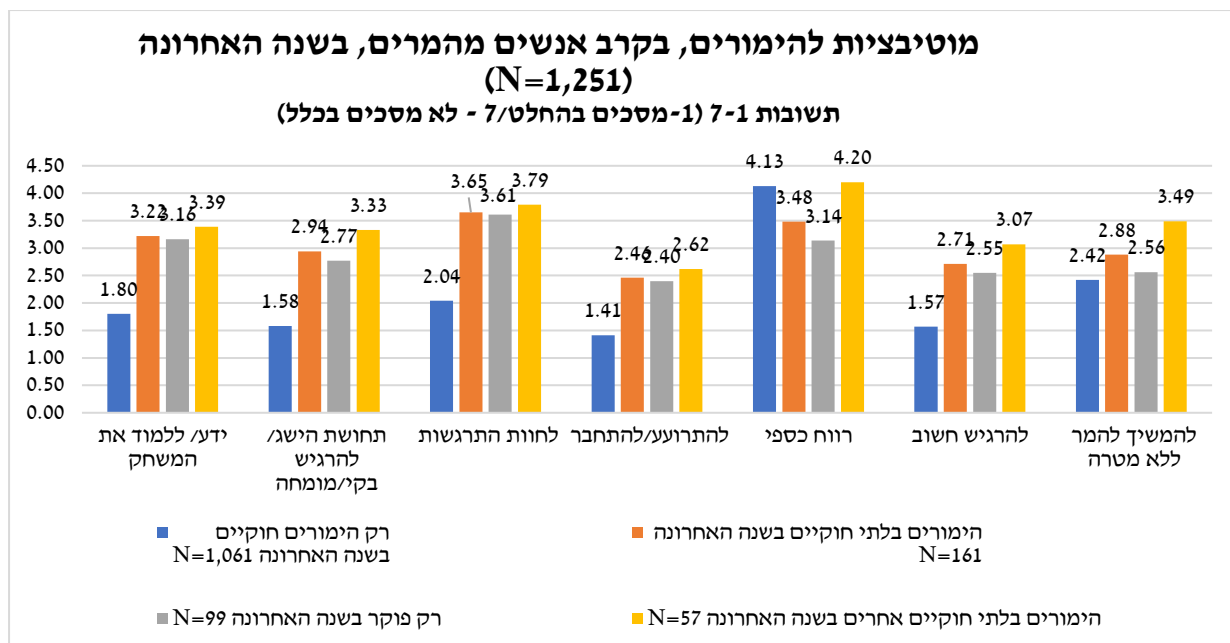
- מבין האנשים המהמרים רק 29% מהמרים באפשרות/ואריאציה אחת של הימורים - אי פעם (ו-61% בשנה האחרונה), 39% אחוזים דיווחו על הימורים ומשחקים ב- 2-3 אפשרויות/ואריאציות של הימורים אי פעם (ו-30% בשנה האחרונה), 25% דיווחו על 4-7 אפשרויות/ואריאציות הימורים אי פעם (ו-7% בשנה האחרונה), ו-7% דיווחו כי הם מהמרים 8 ויותר אפשרויות/ואריאציות הימורים אי פעם (ו-1% בשנה האחרונה).

- המהמרים בהימורים בלתי חוקיים אי פעם ובשנה האחרונה, דיווחו על הימור במספר רב יותר של אפשרויות/ואריאציות הימורים באופן מובהק, בעוד שאלו המהמרים בהימורים חוקיים דיווחו על מספר מועט של אפשרויות/ואריאציות הימורים.

מוטיבציות להימורים

Gambling Motivation Scale -GMS שימש כשאלון לבחינת המוטיבציות להימורים. השאלון בוחן שבע

מוטיבציות להימורים: ידע/ללמוד את המשחק; תחושת הישג/ להרגיש בקי ומומחה; לחוות התרגשות/"ריגוש"; להתרועע/להתחבר; רווח כספי; להרגיש חשוב ולהמשיך להמר ללא מטרה.

מניתוח המוטיבציות להימורים של כלל המדגם בשנה האחרונה המוטיבציה הגבוהה ביותר הייתה "רווח כספי" (4.04), לאחריה כאלו שציינו כי הם ממשיכים להמר ללא מטרה/"ללא מוטיבציה" מסוימת (2.48), והמוטיבציה השלישית במדרג הייתה "לחוות התרגשות"/"ריגוש" (2.25).

המוטיבציה הגבוהה ביותר בקרב האנשים מהמרים בהימורים בלתי חוקיים הינה 'לחוות התרגשות'/"ריגוש" (3.65), ורק אחריה המוטיבציה של 'רווח כספי' (3.48).

בקרב המהמרים רק באופן חוקי, המוטיבציה העיקרית הינה רווח כספי (4.13), והם נמצאו גבוהים יותר באופן מובהק במוטיבציה זו מאשר האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים.

קיים הבדל מובהק בין מהמרים רק בפוקר בלתי חוקי למהמרים בלתי חוקיים אחרים בחלק מהמוטיבציות. מהמרים בהימורים בלתי חוקיים אחרים גילו רמת מוטיבציה גבוהה, בכל המוטיבציות הבאות ביחס למהמרים רק בפוקר: תחושת הישג/ להרגיש בקי/מומחה, רווח כספי, להרגיש חשוב ולהמשיך להמר ללא מטרה.

בכל המוטיבציות להימורים הגברים גילו מוטיבציות הימורים גבוהות מאשר של הנשים ובאופן מובהק.

עמדות כלפי הימורים בלתי חוקיים

-עמדות בעד או נגד הקמת קזינו חוקי בישראל: 33% היו בעד (מתוכם 10% מאוד בעד), 37% נגד (מתוכם 18% מאוד נגד) ו- 30% - לא בעד ולא נגד.

- עמדות בעד או נגד הפיכת הפוקר לחוקי בישראל: 33% - בעד (מתוכם 12% מאוד בעד), 30.5% - נגד (מתוכם 17% מאוד נגד) ו- 36.5% - לא בעד ולא נגד.

- המהמרים בהימורים בלתי חוקיים מצדדים הרבה יותר ובאופן מובהק בהקמת קזינו ופוקר חוקי בישראל מאשר אלו המהמרים רק בהימורים חוקיים. האנשים המהמרים רק בפוקר בלתי חוקי, מצדדים הרבה יותר בהקמת קזינו והפיכת הפוקר לחוקי בישראל מאשר אלו המהמרים בהימורים בלתי חוקיים אחרים.

- גברים מצדדים הרבה יותר ובאופן מובהק בהקמת קזינו ופוקר חוקי בישראל מאשר נשים.

- אנשים עם חומרת ההימורים הרבה ביותר הם הקבוצה שהכי צידדה ובאופן מובהק בהקמת קזינו חוקי בישראל ובהפיכת פוקר לחוקי בהשוואה לשאר האנשים שאובחנו עם בעיית הימורים בינונית, נמוכה או ללא בעיית הימורים כלל.

דפוסי שימוש בטבק, אלכוהול וסמים בקרב אנשים מהמרים

- האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים מדווחים על צריכה גבוהה הרבה יותר של חומרים פסיכואקטיביים: קנאביס (50%) ושל סמים בלתי חוקיים אחרים (18%) מאשר אנשים המהמרים בהימורים חוקיים בלבד (23% ו-8% בהתאמה).

- האנשים שאובחנו כמהמרים בעייתיים עם חומרת הימורים גבוהה (+8), דיווחו על צריכת אלכוהול מופרזת הרבה ביותר ב-30 ימים האחרונים, ועל צריכת קנאביס וסמים אחרים גבוהה יותר אי פעם, בהשוואה לשאר האנשים שאובחנו עם בעיית הימורים בינונית, נמוכה או ללא בעיית הימורים כלל.

המחקר האיכותני: ניתוח אתנו-סוציו-קרימינולוגי של עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל

החלק האיכותני במחקר הנוכחי נועד להרחיב את הידע התרבותי-סוציו-קרימינולוגי בנוגע להימורים בלתי חוקיים בישראל, תחום שלא נחקר עד כה. לפיכך, מטרת המחקר המרכזית היא: לתאר, למפות ולהבין את מערך ההימורים הבלתי חוקיים הקיים בישראל. מטרת נוספות הן: א) להוות בסיס והשלמה לחלק המחקר הכמותני אשר נערך במקביל לחלק האיכותני, ו-ב) להוות בסיס למחקרי המשך בנושא ההימורים הבלתי מוסדרים בישראל.

שיטת המחקר

פרדיגמות המחקר: פרדיגמות המחקר בחלק זה היו איכותנית (המרכזית) ועיונית. הן איכותנית - קונסטרוקציוניסטית והן עיונית- סוציו-היסטורית (בדגש על חקר הפוקר בישראל שהינו סוג ההימור הבלתי חוקי הנפוץ ביותר). למרות שמלכתחילה פרדיגמת המחקר לא הייתה ביקורתית, לאורך המחקר- הוצגו גם היבטים ביקורתיים בהקשרים החברתיים והפוליטיים, תוך התייחסות ליחסי הכח המשפיעים גם על ההתנהלות בעולם ההימורים הבלתי חוקיים וגם על המדיניות בנושא ההימורים בישראל. אסטרטגיות המחקר כללו אתנוגרפיה ותיאוריה המעוגנת בשדה.

שיטת המחקר: המחקר בחן את עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל באמצעות ביצוע טריאנגולציה (Triangulation),

שהינה שימוש באסטרטגיות מרובות, בשיטות איסוף נתונים שונות ובנקודות מבט תיאורטיות מגוונות להבנת אותו נושא (Denzin, 1989; Flick, 1992), הבאה לידי ביטוי בהצלבה של נתונים מלפחות שלושה מקורות מידע שונים שאינם תלויים אחד בשני. במחקר הנוכחי הטריאנגולציה באה לידי ביטוי הן בשילוב של שיטות מחקר איכותניות וכמותניות והן בחלק המחקר הנוכחי- האיכותני-עיוני שבו נערך שילוב של איסוף נתונים ממקורות שונים ואלו כללו:

- 1) ראיונות עומק עם 27 אנשים מהמרים (בהווה או בעבר) בהימורים בלתי חוקיים ביניהם חמישה היו/הינם מארגנים של הימורים בלתי חוקיים ו-2 ראיונות של מודיעים מומחים לגבי עולם ההימורים הבלתי חוקיים;
- 2) ראיונות עומק חצי מובנים עם 13 קובעי מדיניות ואנשי מקצוע העוסקים בנושא ההימורים;
- 3) אתנוגרפיה מקוונת- נטנוגרפיה (Netnography)- אשר כללה תצפיות ותיעוד מאתרי אינטרנט, אפליקציות ורשתות חברתיות;
- 4) תצפיות פיזיות משלימות במקומות ואירועים הקשורים לעולם ההימורים (באופן יחסי תצפיות אלו היו דלות מהמתוכנן בגין תקופת הקורונה);
- 5) איסוף מידע ונתונים ממגוון של מקורות וספרות אפורה (Grey Literature): פרוטוקולים של וועדות, דו"חות, פסקי דין, כתבות במדיה, ספרים ומקורות מידע נוספים.

ממצאים

מכיוון שעולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל טרם נחקר בעבר, הרי שהממצאים בחלק איכותני זה של המחקר כוללים תמות המתארות וחושפות את עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל, וגם תמות התורמות להבנה עמוקה יותר של עולם זה.

תמות לתיאור ומיפוי עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל

א) ההימורים הבלתי חוקיים בישראל: עולם מגוון, הטרוגני, מורכב ומסועף

עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל התגלה כעולם מגוון מאוד, הטרוגני, מורכב ומסועף. הטרוגניות ומסועפות זו של עולם ההימורים הבלתי חוקיים באה לידי ביטוי במגוון רחב של סוגים ואפשרויות/ואריאציות של הימורים ומשחקים, זירות הימורים שונות ורבות, אמצעי תשלום וקבלת זכיות מגוונים, מגוון של טיפוסי אנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים ומגוון אנשים המנהלים ומארגנים את שוק ההימורים הבלתי חוקיים. הטרוגניות ומורכבות זו של עולם ההימורים הבלתי חוקיים מתעצמת גם נוכח העובדה שמדינת ישראל הינה זירה סוציולוגית מרתקת כחברה מרובת שסעים ותרבויות.

תמה זו מציגה תיאור ומיפוי של עולם ההימורים הבלתי חוקיים, ונותנת מענה למספר שאלות בסיסיות בהקשר להימורים הבלתי חוקיים בישראל: (1) מהם סוגי הימורים הבלתי חוקיים הנפוצים בישראל? ומה מאפייניהם?; (2) מהן זירות ההימורים הקיימות? ומה מאפייניהן?; (3) כיצד ניתן לסווג את האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים? (4) כיצד ניתן לאפיין את ההימורים הבלתי חוקיים בישראל?; ו- (5) כיצד מתנהל מערך ההימורים הבלתי חוקיים בישראל?

1) סוגי ההימורים הבלתי חוקיים

עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל הינו עולם הטרוגני, מורכב ומסועף בין היתר בגלל מגוון של סוגים ואפשרויות/ואריאציות ההימורים והמשחקים הבלתי חוקיים הקיימים בו. בחוק העונשין ההגדרה של "משחקים אסורים, הגרלות והימורים" (סימן י"ב), הינה כוללנית ואינה מפרטת את סוגי ההימורים, המשחקים וההגרלות הנחשבים כבלתי חוקיים.

במחקר הנוכחי זוהו שלושה עשרה משפחות עיקריות של סוגי הימורים בלתי חוקיים ועוד ארבעה סוגים המצויים בגבול האפור ונושקים או דומים במאפייניהם להימורים בלתי חוקיים. כל משפחה של סוג הימורים בלתי חוקיים כוללת וריאציות ונגזרות רבות נוספות של משחקי הימורים כשבזירות הימורים און ליין ואריאציות אלו רבות עד מאוד.

שלושה עשרה משפחות סוגי ההימורים הבלתי חוקיים העיקריות שזוהו במחקר הנוכחי כוללות: פוקר; מכונות מזל; בטים- הימורי ספורט; רולטה; משחקי קלפים; בינגו; הימורים על בעלי חיים; משחקי קוביות; הגרלות סיניות; הטלת מטבע; הימורים מכל הבא ליד (הנערכים על כל נושא העולה על דעת המארגנים); הימורים בלתי חוקיים במקביל להימורים חוקיים ומשחקים והימורים אחרים באינטרנט.

לטיפולוגיה זו- בחרתי גם להכניס ארבעה סוגים נוספים אותם כיניתי "סמי- הימורים" (הימורים למחצה) המצויים בגבול האפור והעמום, אשר למרות חוקיותם יש בהם סממנים הדומים ומשיקים להימורים בלתי חוקיים, והם: משחקים חברתיים /סוציאל גיימינג' באינטרנט; חלק מזירות המסחר הפיננסי וההשקעות; הימורים חוקיים אבל בלתי מפקחים וכן משחקים נפוצים בישראל אשר ניתן לאתגר בגינם את חוק העונשין (סימן י"ב), ממש בדומה למשחקי הפוקר הבלתי חוקיים בישראל.

"פוקר זה כמו קנאביס ו'בטים' זה כמו הרואין": בקרב האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים קיים מדרג בתפיסת החומרה של סוגי ההימורים הבלתי חוקיים אשר נקבעת על פי תפיסת הסיכון הטמונה בכמות ובקצב ההפסדים הכספיים וכן בסכנת ההתמכרות הנלוות לסוג ההימור. בתפיסת עולמם של האנשים המהמרים ה'בטים' מוצבו בתחתית ההירארכיה ודורגו כסוג ההימור החמור והממכר ביותר, ואילו הפוקר (ובמיוחד הפוקר החברי-חובבני- מקצועני) נתפס כסוג ההימור הכי פחות מסוכן והכי פחות ממכר.

2. זירות ההימורים הבלתי חוקיים

עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל הינו עולם הטרונגי, מורכב ומסועף בין היתר גם בגלל מגוון הזירות הקיימות להימורים בלתי חוקיים. אם עד לפני כעשרים שנה (לערך עד תחילת שנת ה-2000) כמעט כל זירות ההימורים בישראל היו במקומות פיזיים, הרי שמאז כניסת האינטרנט, ובמיוחד בעשור האחרון בעזרת הטלפון החכם הרי שהזירות הווירטואליות להימורים הפכו מאוד נפוצות, כשתקופת הקורונה נחשבת כתקופת פריחה חסרת תקדים אשר העצימה מאוד את זירות ההימורים הווירטואליות בכל רחבי העולם וגם בישראל.

ניתן לסווג לשלוש קבוצות את הזירות העיקריות דרכן מתבצעים הימורים בלתי חוקיים בישראל: (1) **הזירות הפיזיות** אליהם מגיעים האנשים המהמרים, כמו למשל קלובים ודירות דיסקרטיות; (2) **הזירות הווירטואליות**, אלו זמינות דרך מחשבים, טלפונים חכמים וטבלטים וניתן להמר בהן באתרי אינטרנט, אפליקציות ייעודיות, וגם דרך רשתות חברתיות; ו-3) **הזירות המשולבות (הברידיות)**: שם קיים שילוב כלשהו של הזירה הווירטואלית עם הזירה הפיזית, למשל ההימור נערך באינטרנט און ליין והתשלום ניתן באופן פיזי, או להיפך, ההימור נערך באופן פיזי והתשלום עליו ניתן און ליין דרך למשל מטבעות וירטואלים (ביטקוין וכדומה).

3. אמצעי התשלום וקבלת כספי זכיות בהימורים בלתי חוקיים

המורכבות וההטרונגיות של עולם ההימורים הבלתי חוקיים, באה לידי ביטוי גם במגוון הרחב של אמצעי התשלום וקבלת כספים (זכיות והפסדים) בעיקר במערך ההימורים המקוונים. בזירות הפיזיות ההתנהלות הכספית היא לרוב במזומן, במתן צ'קים, כאשר קיימת אפשרות גם להלוואות מבעל המקום, מחברים למשחק או ממלווים בריבית הזמינים במקומות של הימורים 'קאש'. לעיתים בחובות כספיים גדולים, ידוע על שווה כסף שנמסרו/נמכרו בתמורה לחובות הימורים, כמו: תכשיטי זהב, מכוניות, ואפילו בתים.

באינטרנט, מארגני ההימורים והאנשים המהמרים משתמשים במגוון אמצעים לתשלום עבור ההימורים ולקבלת כספי הזכיות. ניתן לשלם לאתרי האינטרנט ישירות, אבל ישנה אופציה שרבים משתמשים בה והיא דרך סוכן המתווך את נושא התשלום לאתר, ואז ניתן לשלם לו בצורה ישירה באופן פשוט יותר בכל אמצעי התשלום המקובלים בישראל.

אמצעי תשלום ודרכי הפקדת כספים הנפוצים באתרי הימורים באינטרנט: דרך סוכן/מתווך; סחר חליפין בין האנשים המהמרים; ארנק ווירטואלי ותשלום במטבעות קריפטוגרפים; כרטיסי אשראי; העברה בנקאית לאתרי הימורים; העברות כספים בין-לאומיות; כרטיס משולם מראש (Prepaid) ורכישת "מוצרים" בחנות וירטואלית.

4 טיפוסים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים בישראל

עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל הינו עולם הטרוגני מורכב ומסועף. בין היתר גם בגלל מגוון האנשים המהמרים להם דפוסי הימורים ומאפיינים שונים. למעשה, המהמרים בהימורים בלתי חוקיים בישראל אינם מהווים קבוצה הומוגנית והם באים מכל קשת האוכלוסייה בישראל. למעשה, את האנשים המהמרים ניתן לסווג לפי טיפולוגיות שונות, החל מדפוס ההימור, סגנון ההימור, סוג ההימור הנבחר/המועדף, מאפיינים אישיותיים והתנהגותיים בעת ההימור ועוד.

במחקר נערכה טיפולוגיה כללית של טיפוסים אנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים, כאשר חלק מטיפוסי המהמרים הללו יכולים להופיע בו-זמנית אצל אותו אדם, ואילו חלקם יכולים להופיע אצל אותו אדם בתקופות זמן שונות. הטיפולוגיה של טיפוסים האנשים המהמרים שנחשפו במהלך המחקר הנוכחי: מהמר התנסותי; מהמר מזדמן; מהמר-חברתי-חובבני; מהמר חברתי-למחצה; מהמר שהוא "כבש"/"דג"/"חמור"; המהמר המרובע; מהמר מקצועני; מהמר אגרסיבי; המהמר העצמאי/בודד; מהמר נסיבתי; מהמר ה"אקשיין"; המהמר ה"כבד"; מהמר אינטנסיבי; מהמר כפייתי/לרוב עם הפרעת הימורים חמורה; מהמר להשכרה; "הדילר"; צופה-משתתף בהימורים; המהמר ש"בא לעשות עבודה"/הרמאי; מהמר ב"הימור של בחירה" "gamble of choice"; מהמר המעדיף 'פולי/מולטי-הימורים'.

5 מנהלים ומארגנים במערך ההימורים הבלתי חוקיים

עולם ההימורים הבלתי חוקיים הינו הטרוגני, מורכב ומסועף גם בגלל מגוון המנהלים, המארגנים והשותפים- המפעילים את מערך ההימורים הבלתי חוקיים בישראל.

אם עד תחילת שנות ה-2000, רוב המנהלים והמארגנים הימורים בלתי חוקיים היו מה שכינו במשטרה ובתקשורת "משפחות פשע" ו"עבריינים בכירים בישראל", הרי שכיום ההימורים הבלתי חוקיים מנוהלים על ידי גורמים רבים בעלי רקע מגוון. ישנן קבוצות או יחידים, חלקם ללא עבר פלילי וכאלה עם עבר פלילי, אנשי עסקים או אנשים פרטיים נורמטיביים, ישראלים המתגוררים בחו"ל או בישראל, כאלה החולשים על אזור גיאוגרפי מובחן וכאלה שלא. ישנן קבוצות וארגונים עבריינים שעיקר עיסוקם הוא בהימורים בלתי חוקיים, ויש כאלה הפועלים בתחומי עבריינות מגוונים וגם בהימורים. כלומר, שוק ההימורים

הבלתי חוקיים בישראל הינו שוק מבוזר, שקיימות בו שלוחות של רשתות הימורים בינלאומיים, רשתות לוקליות של הימורים ולצידן גם מקומות עצמאיים.

בפרק זה נערך מיפוי של יחידים, קבוצות וארגונים אשר מנהלים, עורכים ומאפשרים להפעיל הימורים בלתי חוקיים בישראל כפי שנחשפו במחקר הנוכחי והוא כולל: יחידים, קבוצות וארגונים של אנשים בעלי רקע עברייני; יזמים קטנים ובינוניים (לרוב ללא עבר פלילי); אנשים בעלי מיומנות/מקצוע הנושק לתחום ההימורים; אנשים עם בעיות כלכליות המחפשים דרך להתפרנס; אנשים שהימרו בעצמם או שחברים קרובים להם מהמרים; אנשים עם התמכרות להימורים; "קופים"; בעלים ומפעילים של אתרי הימורים בינלאומיים; בעלי עסקים המשכירים מקום להימורים.

ב) הימורים בלתי חוקיים בישראל : תופעה חברתית רחבה

מהנתונים שהתקבלו ונאספו במחקר הנוכחי, התברר כי ההימורים הבלתי חוקיים מהווים תופעה חברתית רחבה בחברה הישראלית הן מבחינת כמות (של אנשים מהמרים וזירות הימורים), הן מבחינת איכות (אנשים וקבוצות, סוגים, סכומים וזירות), והן מבחינת זמינות ונגישות רבה ורחבה (זירות, אמצעי תשלום, ממשקים ומתווכים).

ג) תעשיית ההימורים הבלתי חוקיים בישראל: שוק רווחי, תחרותי, משגשג וצומח

בישראל מתנהלת תעשיית הימורים בלתי חוקיים. בכדי לעמוד על מאפייני תעשייה זו, יוצגו הנושאים הבאים שעלו מניתוח הנתונים: (1) ההימורים הבלתי חוקיים מהווים שוק שחור רווחי ומשגשג; (2) שוק הימורים הבלתי חוקיים הינו שוק לוקאלי – גלובלי; (3) בשוק זה מתנהל פרסום ושיווק גלוי ומטורגט של הימורים בלתי חוקיים; (4) שוק ההימורים הבלתי חוקיים הינו תחרותי: בין מקומות, בין זירות פיזיות למקוונות ובינם לבין ההימורים החוקיים.

תמות בהקשר להבנה עמוקה יותר של עולם ההימורים הבלתי חוקיים

ד) הימורים בלתי חוקיים מצויים בתחום האפור בישראל: מבחינה חוקית, מוסרית-דתית, חברתית

ומדיניותית

ההימורים הבלתי חוקיים בישראל מצויים בתחום האפור, המעומעם והמעורפל מבחינות רבות: מבחינה חוקית, מוסרית-דתית, חברתית ומדיניותית. מניתוח הנתונים ניתן להבין כי קיימים מספר לא מבוטל של גורמים התורמים להיותם של ההימורים הבלתי חוקיים בתחום האפור בישראל וכתוצאה מכך לאי בהירות ובלבול הציבור, והם:

א) **התנהלות של רשויות המדינה כלפי הימורים בלתי חוקיים:** (1) ההגדרה החוקית לגבי איסור הימורים הינה כוללת וניתנת לפרשנויות שונות; (2) אכיפה דלה יחסית כלפי ההימורים הבלתי חוקיים; (3) רשויות המדינה גובות מס חוקי גם על הכנסה מהימורים בלתי חוקיים; (4) האפשרות להקים ולעבוד משטח ישראל בחברות הקשורות והמעניקות שירותים לאתרי הימורים בינלאומיים (שבאתרים אלו אסור להמר משטח ישראל).

ב) **ההיבט המוסרי-דתי לגבי איסור הימורים נתון לפרשנויות מגוונות**

ג) **העולם הווירטואלי מטשטש את הגבולות בין המותר לאסור בנושא ההימורים:** (1) טשטוש הגבולות בין משחקים (gaming) און ליינ להימורים (gambling) און ליינ והתפתחות משחקי-הקזינו-החברתיים (Social Casino Gaming); (2) האפשרות לגלוש ללא הפרעה ולעיתים גם להמר באתרי הימורים בינלאומיים משטח ישראל; (3) האפשרויות הגלויות והפשוטות מבחינה טכנולוגית בהן ניתן לעקוף את מחסום הגלישה משטח ישראל ולהמר באתרי הימורים גלובליים.

ד) **תהליך הנורמליזציה וההבניה החברתית של הפוקר: ממשחק אסור למשחק לגיטימי:** (1) הסיקור האוהד והמפרגן שלו זוכה הפוקר ושחקני פוקר מקצוענים מגורמי התקשורת; (2) ייסוד בתי ספר מוסדרים ללימוד משחק הפוקר; (3) עריכת טורנירי פוקר ציבוריים וחברתיים לקהל הרחב על ידי יזמים ואוהבי פוקר בישראל; (4) פעילויות של הסברה והנגשת מידע למען מיצוב הפוקר כמשחק לגיטימי מבוסס יכולת ולא כהימור מבוסס מזל; (5) בית המשפט העליון מטיל ספק המצריך בירור בהקשר למשחק הפוקר כמשחק אסור בישראל.

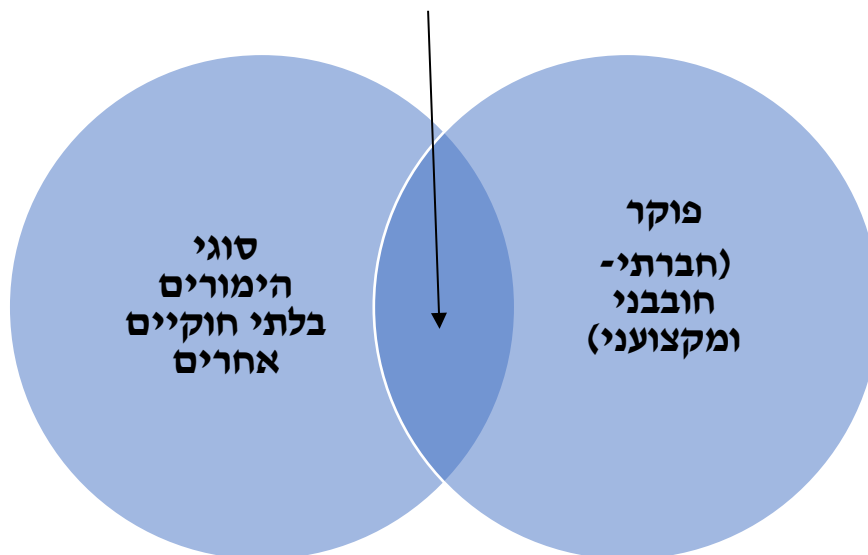
ה) **יחסיות ההימורים הבלתי חוקיים:** (1) בהשוואה למדינות אחרות; (2) בהשוואה לזמן; (3) בהקשר לנסיבות; (4) בהקשר להימורים חוקיים.

ה) שני עולמות נפרדים-משיקים: פוקר לעומת הימורים בלתי חוקיים אחרים

ממצאי המחקר מראים כי בתוך עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל קיימים למעשה שני עולמות נפרדים: עולם האנשים המשחקים רק בפוקר (בעיקר פוקר חברתי-חובבני-מקצועני), ועולם האנשים המשחקים והמהמרים בשאר סוגי ההימורים הבלתי חוקיים. בהתאם, בחלק הממצאים הכמותניים ערכתי גם השוואה בין אלו המהמרים רק בפוקר לעומת אלו המהמרים גם בהימורים בלתי חוקיים אחרים. במחקר אכן התברר כי בהרבה מהמשתתפים שנבחנו אכן קיימים הבדלים מובהקים בין שתי קבוצות אלו. אולם, למרות ההבדלים שהתגלו בין שני העולמות הללו קיים גם חלק שהינו משיק בין העולמות, אשר גורם לכך שהגבול בין שני עולמות אלו בפועל וגם בתפיסה בקרב קובעי המדיניות ובשיח הציבורי הינו מטושטש ואינו ברור דיו.

שני עולמות נפרדים-משיקים: עולם הפוקר החברתי-חובבני-מקצועני, עולם ההימורים הבלתי חוקיים אחרים והמשק החופף ביניהם

פוקר קאש/ וחלק ממשחקי הפוקר באינטרנט

להבנת המובחנות מצד אחד והממשקים מצד שני בין עולם הפוקר לבין עולם ההימורים הבלתי חוקיים אחרים, גובשו התמות הבאות:

שני עולמות מובחנים: (א) התפתחות מובחנות הפוקר משאר ההימורים הבלתי חוקיים בעולם ובישראל: סקירה סוציו-היסטורית; (ב) ההבנייה של מדיניות ההימורים הכוללת בישראל כ'בעיה חברתית' והניסיון לקדם מובחנות ולגליזציה/אסדרה של משחק הפוקר בישראל.

הבנייה זו מתבצעת בשני כיוונים: 1. על ידי שינוי התפיסה החברתית כלפי הפוקר: (א) "אני לא מהמר": יצירת הבחנה בין שחקני הפוקר לאנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים; (ב) הבניית משחק הפוקר כמשחק יכולת בדומה לשחמט וברידיג' ולא כהימור מבוסס מזל; (ג) הבניית משחק הפוקר כסוג נוסף של ענף ספורט; (ד) הצגת הצד החיובי של משחק הפוקר- משחק

אהוב, מאתגר ושל חברותא; ה) יצירת הבחנה בין משחקי פוקר מְסֻפָּגִים מבחינה כספית והתמכרותית לכאלה שלא; ו) "פוקר זה כמו קנאביס" – הדגשת הדמיון בין התהליך החברתי והרגולטורי שעובר על הקנאביס בישראל לתהליך החברתי והרגולטורי שאמור לעבור בהתאם גם על הפוקר;

ו-2. על ידי פעילויות יזומות לשינוי המציאות בשטח בהקשר לפוקר בישראל: א) התאגדות של שחקני הפוקר בישראל; ב) יצירת קמפיין והנגשת מידע גלוי והסברה אודות משחק הפוקר; ג) הגשת הצעות חוק לשינוי המדיניות כלפי טורנירי פוקר; ד) עריכת טורנירי פוקר ציבוריים ובגלוי לקהל הרחב; ה) ייסוד בתי ספר מוסדרים ללימוד משחק הפוקר; ו) חבירה לארגונים ולתחרויות בינלאומיות בהקשר לפוקר ויצירת זהות של שחקני פוקר גלובליים.

ו) העדר מדיניות הימורים כוללנית בישראל המשלבת גם את ההימורים הבלתי חוקיים

בישראל לא קיימת מדיניות כוללנית של אכיפה, טיפול, מניעה ומזעור נזקים בהקשר להימורים ככלל ולהימורים בלתי חוקיים בפרט. למעשה, קיימים משרדי ממשלה וגופים ציבוריים רבים להם ממשקים עם נושא ההימורים. אולם, רוב הגופים הללו אינם עוסקים בנושא ההימורים הבלתי חוקיים באופן ישיר. למעשה, רוב הגופים העוסקים בנושא ההימורים בישראל מתמקדים בשני נושאים עיקריים: 1) טיפול באנשים עם התמכרות להימורים; ו-2) פיקוח על נושא ההימורים החוקיים. התפיסה הכללית בקרב קובעי המדיניות ואנשי המקצוע היא כי האחריות להתמודדות עם נושא ההימורים הבלתי חוקיים מוטלת באופן ישיר על גורמי האכיפה ובראשם משטרת ישראל.

ההפרדה הזו הקיימת בארגונים השונים בין הימורים חוקיים להימורים בלתי חוקיים הינה פעמים רבות הפרדה מלאכותית. העדר מדיניות כוללנית של אכיפה, טיפול, מניעה ומזעור נזקים בהקשר להימורים ככלל ולהימורים בלתי חוקיים בפרט, תורמת לכך שנושא ההימורים בישראל הינו עמום ומעורפל. למרות שקיימים משרדים וגופים רבים להם ממשקים בהקשר לנושא ההימורים ככלל וההימורים הבלתי חוקיים בפרט, נושא ההימורים אינו ממוצב גבוה בסדר העדיפויות של הגופים השונים. אין כמעט התייחסות נפרדת ורצינית לנושא ההימורים הבלתי חוקיים, ואין שיתופי פעולה בין כלל הגורמים בהקשר להימורים בלתי חוקיים למרות שמדובר בשוק רחב מאוד מבחינת כמות איכות וזמינות. לראייה, רוב האנשים עם התנהגות הימורית חמורה אשר מגיעים למסגרות הטיפול הימרו בעיקר בזירות ההימורים הבלתי חוקיים. ההפרדה הזו הקיימת בארגונים השונים בין הימורים חוקיים להימורים בלתי חוקיים הינה פעמים רבות הפרדה מלאכותית. למעשה, העדר המדיניות הכוללת מצביע על כך שנושא ההימורים בישראל ככלל וההימורים הבלתי מוסדרים בפרט אינם מוגדרים כ'בעיה חברתית' או כנושא בוער ובעייתי לטיפול ומניעה בחברה הישראלית.

סיכום והמלצות המחקר:

נושא ההימורים ככלל וההימורים הבלתי מוסדרים/בלתי חוקיים בפרט אינם מוגדרים כ'בעיה חברתית' הזקוקה לפתרון חברתי בישראל, וזאת למרות ששוק ההימורים בישראל כולל נדבך לא מבוטל של הימורים בלתי חוקיים המתקיימים ברובד הגלוי-סמוי לצד ההימורים המפוקחים.

במחקר הסתבר כי עולם ההימורים הבלתי חוקיים בישראל הינו הטרוגני, מורכב ומסועף. במחקר התברר גם כי המאפיינים של האנשים המהמרים בהימורים בלתי חוקיים (שרבים מהם מהמרים גם בהימורים חוקיים) הם שונים מאשר המאפיינים של אנשים המהמרים רק בהימורים חוקיים. יתרה מכך, המאפיינים של רבים מבין אלו המהמרים רק פוקר, שהינו משחק ההימור הבלתי מוסדר הנפוץ ביותר בישראל, הוא שונה מאשר אלו המהמרים בהימורים בלתי חוקיים אחרים. בהסתמך על ממצאי המחקר, המלצות המחקר מובאות בתמצות ובחלוקה לתחומי המדיניות, האכיפה והמשפט, הטיפול והשיקום, החינוך והמניעה, מזעור הנזקים והמחקר.

בתחום המדיניות:

- 1) פיתוח מדיניות כוללת בנושא הימורים בישראל (שתכלול גם את כל נושא ההימורים הבלתי חוקיים לצד ההימורים החוקיים)
- 2) פיתוח מדיניות מובחנת כלפי הפוקר בישראל
- 3) הקמת צוות בין-משרדי קבוע שיתאם ויתכלל את כל נושא ההימורים בישראל (או לחילופין הקמה של רגולטור ייעודי לנושא)
- 4) בניית מערך התמחות של אנשי מקצוע שיהיה ייעודי לנושא ההימורים (ככלל, וההימורים הבלתי חוקיים בפרט)

בתחום האכיפה ומשפט:

- 1) בחינה מחודשת ומעמיקה של המדיניות בתחום האכיפה והמשפט לגבי הימורים.
- 2) תיקון חוק העונשין (סעיף י"ב) - בכדי להבהיר את העמימות הקיימת בהקשר לסוגי ההימורים והמשחקים האסורים.
- 3) בחינה מעמיקה בנושא האסדרה, דה-קרימינליזציה/אי הפללה ולגלזיזציה של טורנירי הפוקר; ובהמשך, בחינה מעמיקה גם בנושא האסדרה לגבי שאר סוגי ההימורים הבלתי חוקיים (כיום, למרות איסור ההימורים, דה פאקטו מתרחשת דה-קרימינליזציה).
- 4) בחינת דרכים חלופיות למשפט הפלילי בנושא אנשים מהמרים.
- 5) לצד ההמלצה לאסדרה של הימורים- יש צורך באכיפה משמעותית יותר נגד גורמים המעורבים בניהול של הימורים בלתי חוקיים- במיוחד לגבי סוגי הימורים הנחשבים כממכרים ומסוכנים יותר, כולל לגבי גורמים המעורבים בשחיתות ובהלבנת הון הימורים.

- 6) איסור פרסום הימורים בלתי חוקיים על ידי תיקון חוק סמכויות לשם מניעת ביצוע עבירות באמצעות אתר אינטרנט, תשע"ז-2017, שיכלול גם את כל נושא הפרסום והשיווק של נושא ההימורים שאינו נכלל תחת חוק זה.
- 7) אכיפה אינטרנטית מוגברת (הימורי סייבר)
- 8) פיקוח ואכיפה רחבה יותר בהקשרים כלכליים
- 9) מניעת סיכוני פשיעה הנלווים להימורים בלתי חוקיים

בתחום הטיפול והשיקום:

- 1) בחינה מחודשת ומעמיקה של המדיניות הכוללנית בתחום הטיפול והשיקום- תוך שיתופי פעולה מהודקים יותר בין משרדים, וכן מעורבות רבה יותר של ארגונים נוספים למשרד הרווחה (כמו: רשויות מקומיות, שב"ס, משרד הבריאות, רש"א ועוד)
- 2) הערכות למתן מענים מספקים בתחומי הטיפול והשיקום, שחסרים כיום בתחום ההימורים ככלל וההימורים הבלתי חוקיים בפרט- כולל טיפול באנשים עם הפרעת הימורים-על פני הרצף
- 3) התמקצעות של אנשי טיפול ושיקום בנושא ההימורים הבלתי חוקיים
- 4) התמקצעות בטיפול משולב- קומורבידיות של הימורים עם שימוש בחומרים ממכרים
- 5) איתור אנשים עם הפרעת הימורים- חמורה, בינונית וקלה, ועידוד הגעה לטיפול על ידי מניעת סטיגמה כלפי אנשים עם הפרעת הימורים

בתחום החינוך והמניעה:

- 1) פיתוח מדיניות בנושא החינוך, המניעה וההסברה בהקשר להימורים ככלל והימורים בלתי חוקיים בפרט
- 2) פיתוח התערבויות מניעה לאוכלוסיות רגישות, כמו בני נוער/תלמידים/חיילים בהקשר להימורים
- 3) פיתוח של התערבויות מניעה הממוקדות בהימורים באינטרנט

בתחום מזעור הנזקים:

- 1) פיתוח מדיניות לאומית בנושא מזעור הנזקים בהקשר להימורים
- 2) הפעלת תכנית לאומית בהקשר ל"מהמרים/משחקים באחריות" שתכלול את כל המשרדים והגופים המעורבים בנושא ההימורים בישראל

בתחום המחקר:

- 1) עריכת סקר אפידמיולוגי לאומי- מייצג וקבוע (רצוי פעם בשנה/שנתיים) לבחון גם את דפוסי ההימורים החוקיים וגם את ההימורים הבלתי חוקיים בישראל- הסקר צריך גם לכלול גם בני נוער.
- 2) ביצוע מחקרים איכותניים מגוונים בנושא ההימורים בישראל בדגש על הימורים בלתי חוקיים
- 3) פנייה לארגון הבריאות העולמי (ה- WHO) למען יתחיל לנטר מדדים גלובליים בהקשר לדפוסי הימורים ולהפרעות הימורים- כפי שנעשה בהקשר לעישון, אלכוהול וסמים